

УДК 81.255.4

СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КОМІЧНОГО В АНГЛОМОВНОМУ КІНОДИСКУРСІ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ КОМЕДІЇ «SPY»)

Рарик О.В.,

студентка факультету іноземних мов

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Ікалюк Л.М., к. філол. н.,

доцент кафедри англійської філології

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Стаття присвячена дослідженню особливостей перекладу кінокомедій українською мовою. У праці також розглянуто поняття кінодискурсу та комічного у кінодискурсі. Проаналізовано способи перекладу стилістичних засобів вираження комічного в англійськомовному кінодискурсі (на матеріалі комедії «Spy»).

Ключові слова: комічне, кінодискурс, кінопереклад, одомашнення, засоби вираження комічного.

Статья посвящена исследованию особенностей перевода кинокомедий на украинском языке. В работе также рассмотрены понятия кинодискурса и комического в кинодискурсе. Проанализированы способы перевода стилистических средств выражения комического в англоязычном кинодискурсе (на материале комедии «Spy»).

Ключевые слова: комическое, кинодискурс, киноперевод, одомашнивание, средства выражения комического.

Raryk O.V. STYLISTIC DEVICES OF EXPRESSING THE COMIC IN THE ENGLISH FILM DISCOURSE AND THEIR TRANSLATION INTO THE UKRAINIAN LANGUAGE (A STUDY OF COMEDY «SPY»)

The article deals with the peculiarities of translating comedy films into Ukrainian. It also considers the notion of film discourse and the comic in film discourse, i.e. a special kind of discourse which with the help of verbal and non-verbal means makes a comedy funny for the target audience. According to the scholars, stylistic devices that express the comic in English discourse are analyzed in a multidimensional aspect: phonetic, morphological, lexical, syntactic, and stylistic. This article focuses only on stylistic devices of expressing the comic in the English film discourse and their translation into the Ukrainian language (a study of the comedy «Spy»).

Among the ways of translating these stylistic devices, the following are singled out: cultural-situational substitution, situational replacement, domestication, variational transformation and descriptive translation. All these ways of translating the comic stylistic devices that appear in English film discourse help to render the content of a joke with minimal translation loss. Also, they help to make English jokes more understandable to the Ukrainian audience. The most important rule in translation is to make the translation funnier and more interesting than the original.

Key words: comic, film discourse, film translation, domestication, ways of expressing the comic.

Постановка проблеми. Упродовж ХХ ст. кінематограф – стрімко розвивається і виокремлюється у велику самостійну індустрію, що з кожним роком створює нові, захоплюючі шедеври мистецтва. З появою нового феномена у мистецтві – кіно, суспільство певною мірою змінило свої орієнтири з друкованої літератури на медіа, що призвело до появи нового напрямку у галузі дискурсу – кінодискурсу. «Кінодискурс – це суцільний, пов'язаний текст, який є вербальним компонентом фільму у поєднанні з невербальними компонентами – аудіовізуальним рядом та іншими, важливими для ідейної завершеності фільму, екстралінгвальними факторами» [5, с. 22]. Кінодискурс є видом аудіовізуального дискурсу [6, с. 172]. Поняття «кінодискурс» не стосується усього фільму як цілісного явища, а аналізує його

по частинах чи фрагментах, – і має у своїй структурі декілька компонентів: засоби кіномови, кіностилю, кіностилістики і кіно-тексту.

Окремо слід виділити «комічний кінодискурс», що виник у кінокомедіях. Це особливий вид дискурсу, що за допомогою вербальних та невербальних засобів створення комічного ефекту робить кінокомедії смішними для цільової аудиторії. Завдяки комічним прийомам та засобам творення комічного у фільмах збагачується мова героїв, кінорежисер створює свій власний неповторний стиль.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей перекладу кінокомедій українською мовою, а також розгляд поняття кінодискурсу та комічного у кінодискурсі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковці такі, як А. Н. Тепляшина, й Р. С. Колесник, стверджують, що мовні засоби створення ефекту комічного необхідно розглядати у багатовимірному аспекті: фонетичному, морфологічному, лексичному, синтаксичному та стильовому [4, с. 247; 1, с. 156].

До **фонетичних засобів** відносимо: омонімію та паронімію.

Морфологічні засоби включають: виділення слова в іншому слові, мальпропізм (неправильне слововживання, заміна одного слова іншим, схожим за звучанням).

Серед **лексичних засобів** виокремлюємо: авторське оказіональне новоутворення, неологізм, буквальне розуміння, власну назву, що говорить сама за себе, дисфемізм, каламбур, натяк на непристойність, незвичне трактування, неправильне розшифрування аббревіатури за умови, що читач/глядач знає її правильне значення.

Синтаксичні засоби охоплюють: трансформацію відомого фразеологізму відповідно до ситуації.

До **стилістичних засобів** відносять: алегорію, алюзію, антитезу, алогічність, зведення до абсурду: перебільшення, гротеск, гіперболу, карикатуру, пародію, травестію, шарж, літоту, градацію, змішання стилів або ж невідповідність мовного стилю ситуації, іронію, метафору, оксиморон, парадокс, паралелізм, передражнювання, несподівані епітети [4, с. 247; 1, с. 156]. Саме переклад стилістичних засобів вираження комічного у кінематографі стало об'єктом нашого дослідження. Усі ці засоби, переплітаючись одне з одним та поєднуючись з прагматикою, роблять сильний комічний ефект, змушуючи глядача сміятися. Проте, щоб розсмішити українського глядача гарної картинки на екрані чи самих лише рейтингів зарубіжних фільмів замало, важливим аспектом є також вдалий переклад англійської кінокомедії українською мовою.

Переклад кінострічок є складним процесом, бо, як зазначає В. В. Конкульовський, «перед перекладачем постає багато завдань: вибір стратегій і тактик для відтворення реалій, безеквівалентної лексики, інтертекстуальних елементів, пошук еквівалентів різних рівнів, врахування соціального статусу, культурного рівня та віку героїв, відтворення специфічного гумору, сленгу, переклад назв фільмів» [2, с. 62].

До основних способів передачі засобів вираження комічного у кінематографі належать:

1. Культурно-ситуативна заміна

Одним з основних способів передачі національного гумору є культурно-ситуативна заміна. Комедії повинні викликати сміх. А для того, щоб він виник, важливою умовою є розуміння глядачами того чи іншого дотепу або жарту. Щоб зробити реалії англійських жартів і дотепів більш зрозумілими українському глядачу, перекладачі послуговуються таким способом перекладу як культурно-ситуативна заміна. Прикладами культурно-ситуативної заміни є переклад такого порівняння:

– *You look amazing, Susan. У тебе вигляд ульотний, Сьюзен.*

– *I look like someone's homophobic aunt. Я схожа на якусь мегеру з жеку.*

У цьому порівнянні альтернатива перекладу фрази «homophobic aunt» є досить вдалою. Дослівний переклад цієї фрази «тітка гомофоб» чи «гомофобна тітка», можливо теж видався б смішним для української аудиторії, але порівняння з мегерою з жеку є смішнішим. Одяг Сьюзен дійсно схожий на одяг жіночки з жеку.

Інший приклад культурно-ситуативної заміни простежуємо у перекладі порівняння:

...and they send in someone who looks like *Santa Claus' fucking wife* – **а вони довірили цю справу, бляха, бухгалтерці з хлібокомбінату.**

У цьому випадку культурно-ситуативна заміна дуже доречна, тому, що у нашій культурі немає Санти Клауса, не кажучи вже про його дружину. Що правда, чому дружину Санти замінили саме на бухгалтерку з хлібокомбінату нами не виявлено.

Найяскравішим та найсмішнішим прикладом вдалої культурно-ситуативної заміни, на нашу думку, є епізод, коли Сьюзен хоче «навалити» шпигуну і називає свої кулаки Володькою та Віталюкою:

You want me to have Cagney and fucking Lacey explain it to you? Cagney's coming down your fucking throat. Lacey, she's gonna come up your ass. I'm gonna meet them in the fucking middle... and play your heart like a fucking accordion. I'm gonna pump that shit until it pops. – **Ти хочеш щоб Володя і його брат Віталю все пояснили? Володю я тобі у горлянку запхну, а Віталю з заднього проходу зайде... а по середині зустрінуться і вшкварять на тобі як на гробаному баяні.**

Імена *Cagney* і *Lacey* досить вдало замінили на імена українських братів боксерів Володимира та Віталія Кличків. В оригіналі імена для кулаків взято з однойменного фільму «Кегні і

Лейсі». Це популярний американський серіал у жанрі поліцейської драми. Головні герої повністю протилежні за характерами розслідують заплутані вбивства та намагаються влаштувати власне життя. Проте цей фільм не є загальновідомим українській аудиторії, тому доцільніше було замінити імена детективів на імена відомих українських боксерів.

Інколи культурно-ситуативна заміна використовується тоді, коли переклад не можливо передати іншим способом без втрати комічного ефекту. Наприклад:

– *I don't even know what that means.* – **А ні слова не розібрала.**

– *You're gonna know what it means when I split you open like a Tauntaun.* – **Розбереш, коли я тебе на шкварки поріжу.**

2. Ситуативна заміна

Щоб досягти адекватності перекладу перекладачі послуговуються таким прийомом, як ситуативна заміна. Ситуативна заміна відрізняється від культурно ситуативної тим, що трансформує мову оригіналу без додавання культурно-національних компонентів. Наприклад: *She's the worst.* – **Яке вона жабисько.** У цьому випадку стилістично нейтральну фразу *She's the worst* – зробили яскравішою за допомогою епітета **яке вона жабисько**. Цей прийом особливо влучний при перекладі кінематографу, щоб підсилити комічність зображувальної картини на екрані.

3. Одомашнення

І. В. Софієнко у своїй роботі згадує принцип одомашнення. Цей принцип має дещо спільне із культурно-ситуативною заміною тому, що обидва способи намагаються замінити реалії чи будь-які інші незрозумілі поняття близькими для української аудиторії. Науковець І. В. Софієнко стверджує, що цей принцип дедалі частіше використовується при перекладі саме кінокомедій, оскільки отримує переважно схвальні відгуки від українських глядачів. Кожна країна має своє кіно. І в Україні фільми адаптуються під українського глядача [3, с. 46]. Хоча інколи це виглядає на екрані досить дивно, коли голлівудські зірки починають говорити не літературною мовою, а українською народною мовою. Прикладів такого вдалого і влучного одомашнення у проаналізованому нами фільмі чимало. Наприклад: *Run over there and be like, «Hey, I'm a crazy lady! Where's the buffet? I'm from the Midwest. Where's Blue Man Group?»* – **Чи по-твоєму я мала забігти сюди зі словами «Я кінчена американка! Де можна пожерти? Я тітка ковбойка, де мої шкварки**

у майонезі?». Хоча в оригіналі йдеться зовсім не про шкварки у майонезі, проте звучить цей переклад дуже смішно і колоритно. Також принцип одомашнення може бути використаний навіть у тих місцях, де мова персонажа є стилістично нейтральною. Завдяки цьому український переклад стає смішнішим. Усі ці випадки одомашнення спрацювали як стилістичні засоби для підсилення комічності перекладу на місці стилістично нейтрального оригіналу чи якогось іншого стилістичного засобу, чий переклад не можливо передати іншим способом.

Проте і з вживанням принципу одомашнення слід бути обережним. Наприклад, сарказм: *Nice moves, Fine. Pilates has been working out for you.* Переклали так: **Розкішна вертушка. Ти не дарма ходив на бойовий гопак.** На нашу думку, принцип одомашнення у цій ситуації вжитий не зовсім вдало і адекватності перекладу при передачі засобів вираження комічного не було досягнуто. «Pilates» не слід було змінювати на «бойовий гопак». В англomовному варіанті ця ситуація виглядає комічніше. Пілатес стереотипно вважається жіночим заняттям, тому коли ним займається чоловік, тим паче натренований шпигун, – це смішно. А бойовий гопак навпаки суто чоловіча справа. Тому в англomовному варіанті комічний ефект створювався на контрасті: натренований шпигун, наче «дівчисько», займається пілатесом. В українському дубляжі цей ефект втрачається.

4. Варіативна трансформація

Одним із головних правил, яким послуговуються перекладачі при перекладі кінострічок – це «Переклад смішніший ніж оригінал». У фільмі «Шпигунка» перекладачам це вдалося. При порівнянні англomовної озвучки та україномовної виявлено, що у другому варіанті більше смішних сцен. Сприяє цьому такий вид перекладу комічного, як варіативна трансформація. Варіативна трансформація – це передача однієї і тієї ж фрази, що повторюється в оригіналі, різними комічними фразами. Так, наприклад, загальновідомий вигук «*shit!*», який в англomовних фільмах повторювався практично кожену хвилину, в українському варіанті передавався як: **чорт!, дідько! зараза!, хрін!, блін!, бля!, триндець!, щоб я здохла!, щоб тобі!, о Боже!, Господи!, йохана вода.** Вигук «*My God*», що повторюється у стрічці багато разів передається такими українськими еквівалентами: **О Боже мій, О ба на, Господи, йохана ковівька.** Не зовсім цензурне висловлювання

«*Fuck you*», яке досить часто чуємо в американських фільмах, у нашому перекладі набуває різних пристойних та не дуже форм. Наприклад: **піді втопись, пішла ти, йди до біса**. Усі ці варіації перекладу роблять фільм менш монотонним, цікавішим та смішнішим.

5. Описовий переклад

Щоб досягти ефекту комічності, описовий переклад застосовуються не часто. У більшості випадків цим способом перекладають такі стилістичні засоби творення комічного, як епітети: *terrible sence of style* – **злидарська манера одягатись; abortion of a dress** – **пародія на сукню**.

Такі засоби вираження комічного, як гротеск і гіпербола, також перекладаються описовим способом. Наприклад: *I make a habit of doing things that people say I can't do. Walk through fire... water-ski blindfolded... take up piano at a late age... and I'm gonna take down De Luca and Rayna and Dudaev... and I'm gonna get that bomb back....I once used defibrillators on myself. I've pulled shards of glass out of my fucking eye. I've jumped from a high-rise building... using only a raincoat as a parachute... and broke both legs upon landing. And I still had to pretend I was in a fucking Cirque du Soleil show! I've swallowed enough microchips and shit them back out again... to make a computer. This arm has been ripped off completely... and reattached with this fucking arm.* **А може у мене хобі таке здійснювати неможливе. Проходити крізь вогонь, пролітати над гніздом зозулі. Брати уроки гри на віолончелі, тож я захомугаю і Де Луку, і Райку, і Дудаєва, і бомба теж буде моя... Я колись сам собі робив дефібриляцію, я витягував шари у себе з ока, я стрибав з високого хмарочоса і замість парашута у мене були сімейні трухани, я обидві ноги собі зламав, але і далі маскувався під гробаного акробата цирку Дюсолей. Я ковтав жмені мікросхем, а тоді висирав їх усіх і збирав з них комп'ютер. Мою ліву мені колись повністю відірвало і тоді мені її відростили з правої.**

Ще одним яскравим прикладом перекладу гіперболи, метафори є: *Nothing kills me. I'm immune to 179 different types of poison. I know, because I ingested them all at once... when I was deep undercover... in an underground, poison-ingesting crime ring.* – **Мене вбити не можливо. У мене імунітет до 179 видів отрути. Якось мені довелося прийняти їх усіх одночасно, коли я був під землею на бійцівському рингу, де проводили нелегальні отруєні бої, це схоже на**

собачі бої, тільки там люди навипередки тругають суперників.

Такі стилістичні засоби вираження комічного, як метафора, іронія, гротеск, повтор, сарказм зазвичай передаються описовим способом перекладу. Багатим на стилістичні засоби вираження комічного є діалог Сьюзен та Ріка:

– *I am not an idiot, Ford.* – **Тільки я не ідіотка, Форд.**

– *You are an idiot.* – **Це ти ідіот.**

– *You should not be in this casino... because De Luca is here and I need to get close to him.* – **Дарма ти прихався сюди. Тут зараз Де Лука. І я його захопаю.**

– *How you gonna do that? How you gonna do that, Cooper? What, are you gonna seduce him? That your big fucking plan?* – **І як ти це зробиш? І як ти це зробиш, Купер? Хочеш його спокусити? Це твій, бляха, супер план?**

– *Yeah, what if it is? Why is that so hard to believe?* – **А хоч би й так? У це так важко повірити?**

– *Because you look like a flute player in a wedding band. That's fucking why! I'm here to take De Luca out.* – **Ти схожа на баяністку з похоронного оркестру. Тому, бляха, і важко. А я з ним криваву сальсу станцюю.**

– *Ooh. It sounds romantic.* – **О романтика.**

– *I hope you get lucky!* – **Шпекніться хлоп'ята.**

– *God damn it, if I was trying to sound romantic... you'd be lying on the floor, soaking wet and breathless... wondering what came over you. But I'm not, so get the fuck out of my way!* – **Тупа коза, як би я замантолив романтику, ти б лежала на пузі мокра, ледь жива і мляво думала, що це було. Але фіг тобі, всохни, щоб я не бачив.**

– *I need you to rein it in, buddy, okay? If you take out De Luca, we don't have a shot at getting Rayna. So take it down, like, 5,000 notches!* – **Слухай, годі бокувати, чуєш. Якщо ти вб'єш Де Луку, Райки ми не побачимо. Тож попустисть і вирубай свій матюкальник.**

– *Take it down? That's how you get polonium-210 slipped into your drink... and go 18 months in intensive care for radiation poisoning... and go six months without eyesight... while everybody you've ever loved is gunned down!* – **Попустись? О так і ловлять полоній 210, а потім півтора роки валяються у комі і світяться як лампочки, а потім і ще півроку на очі не бачать. А всіх, кого ти любив, шворкнули.**

– *Really? Everybody that you love has been gunned down, and just you survive? Did you ever think that maybe everybody you love is not being killed... but they're killing themselves because they can't stand be around you?* – **Серйозно? От всіх, кого ти любив, повбивали, а ти один термінатор? А ти не думав, що може їх і не вбили, то вони самі на себе руки наклали, бо вже твоє гризло бачити не могли.**

– *This shit's the real deal, life and death. This, the field... is a hell of a lot different than sitting behind your fucking monitor...googling shit.* – **Це дуже серйозна хрінь, життя і смерть, це реальність, це тобі не мозолі на сраці висиджувати перед монітором, шукаючи якесь гімно.**

– *Stay away from me, Ford.* **Пішов ти на хрін, Форд.**

Аналізуючи переклад цього діалогу, бачимо, що переклад є більш експресивним, вульгарним та більш насиченим яскравими епітетами, метафорами, порівняннями. Цей переклад не є наближеним до оригіналу і формує у глядача трохи інші враження про героїв ніж ті, які заклав у них режисер у оригіналі.

Висновки. Серед найбільш вживаних способів перекладу стилістичних засобів вираження комічного в англомовному кінодискурсі нами були виявлені такі, як культурно-ситуативна заміна, ситуативна заміна,

одомашнення, варіативна трансформація та описовий переклад. Усі ці способи перекладу комічного допомагають максимально передати зміст того чи іншого жарту з мінімальними перекладацькими втратами. Який зі способів перекладу доцільніше використовувати, залежить від ситуації, зображеної на екрані та уподобань перекладача. Головне, щоб переклад виглядав та звучав смішно.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Колесник Р. С. Відтворення комічного у художньому перекладі (на матеріалі творів німецькомовних авторів ХХ століття): дис... канд.. філол. наук: 10.02.16; Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2011. 220 с.
2. Конкульовський В. В. До проблеми перекладацьких трансформацій у кінотекстах комедійного жанру. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Філологічна. 2012. Вип. 25. С. 62-64.
3. Софієнко І. В. Переклад кінокомедій українською: кризь терни до сміху. Мовні і концептуальні картини світу. 2013. Вип. 46(4). С. 42–49.
4. Тепляшина А. Н. Творческая природа комического: жанровая парадигма современной журналистики: дисс. ... доктора филол. наук: 10.01.10. Санкт-Петербург, 2007. 373 с.
5. Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова. 4-е изд. М.: Политиздат, 1981. 445 с
6. Шукало І. М. Специфіка перекладу комічного у кінодискурсі. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія: Філологічні науки. 2013. Кн. 3. С. 171–173.